

URSZULA OSTROWSKA

KLUCZOWE WYZWANIA AKSJOLOGICZNE
WOBEC PRIORYTETOWYCH PROBLEMÓW WSPÓŁCZESNOŚCI
Z UWZGLĘDNIENIEM KWESTII METODOLOGICZNYCH

UWAGI WSTĘPNE

Człowieka i jego świat, w odróżnieniu od wszystkich innych istnień, charakteryzuje zwłaszcza wielorako różnorodne bogactwo wymiaru aksjologicznego i edukacyjnego ludzkiej egzystencji¹. Będąc konstytutywną częścią uniwersum antroposferycznego, ludzie – aby istnieć i rozwijać się – nie mogą sytuować się ani poza światem wartości, który przypisany jest każdemu człowiekowi i uobecnia się różnorako od początku jego istnienia aż po sam kres życia, ani poza sferą edukacyjną, obejmującą w zasadzie wszystkich ludzi w konfiguracjach zarówno formalnych, nieformalnych, jak i pozaformalnych².

Prof. dr hab. URSZULA OSTROWSKA – Katedra Teorii Wychowania i Metodologii, Wydział Humanistyczny, Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim; adres do korespondencji: ul. Teatralna 25, 66-400 Gorzów Wielkopolski; e-mail: urszula.ostrowska@wp.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2280-706X>.

¹ W innym ujęciu problemowym rozważałam to zagadnienie (por. Ostrowska, 2017).

² Nawiązuję tu do funkcjonującej w skali globalnej od lat 60. ubiegłego stulecia typologii edukacji całożyciowej (*lifelong education*) Phiiipa H. Combsa (1915-2006), tj.: 1) **edukacja formalna** (*formal education*), czyli hierarchicznie uporządkowana struktura systemu edukacji realizowanej w szkołach wszystkich poziomów i typów, a także realizowanie obowiązku szkolnego w systemie domowym (*homeschooling*); 2) **edukacja pozaformalna** (*non-formal education*) – jak nazwa wskazuje – realizowana poza formalnie ustanowionym systemem szkolnictwa; 3) **edukacja nieformalna** (*informal education*) oznacza trwający przez całe życie proces kształtowania się postaw, wartości, umiejętności i wiedzy na podstawie różnych doświadczeń oraz dzięki edukacyjnym wpływom i zasobom środowiska (zob. Combs, 1976).

Współczesność fascynuje ludzkość cywilizacyjnym przyspieszeniem, któremu towarzyszą przekonania, dotyczące niespotykanych dotąd w dziejach szans dla rozwoju człowieka i jego świata, na miarę zarówno indywidualnych aspiracji, jak i zamierzeń różnych zbiorowości społecznych w dynamicznie ewoluującej rzeczywistości. Owe intensywne i rozległe przemiany o narastającej złożoności we wszystkich sferach współczesnego świata ewidentnie przenika idea postępu. Niemniej w ich toku uwyraźniają się kluczowe wyzwania aksjologiczne wobec priorytetowych problemów współczesności, a niejednokrotnie także w odniesieniu do projekcji przyszłości. Urzeczywistnianie idei postępu wyzwala bowiem nowe problemy i wyzwania zarazem, które prowadzić mogą m.in. do zwątpienia w sens owej idei. Co więcej, niejednokrotnie w sposób paradoksalny owe problemy i wyzwania, będące pokłosiem postępu, przyczyniają się do zakwestionowania progresu obarczonego następstwami, w różnym stopniu i zakresie, wymagającymi ingerencji korygującej. Tymczasem jednak dzieje ludzkości dowodzą, że istota postępu – niezależnie od prezentowanych w tej kwestii stanowisk, bądź też niekiedy wbrew nim – okazuje się być głęboko zakorzeniona w umysłach i pragnieniach człowieka, nawet do tego stopnia, że nie jest możliwe pozabawienie ludzi jej wielkości oraz sił potencjalnie motywujących postęp we wszystkich dziedzinach życia³.

Ze względu wszakże na ograniczoność miejsca, w niniejszych uwagach wstępnych odwołam się zaledwie do dwóch egzemplifikacji w tej mierze. Najpierw odniosę się do amerykańskiego futurologa japońskiego pochodzenia – Michio Kaku (ur. 1947) – profesora fizyki teoretycznej na City University w Nowym Jorku i popularyzatora nauki, zastanawiającego się nad tym, dokąd zmierza współczesna nauka i jakie odkrycia w genetyce, kosmologii, badaniach nad sztuczną inteligencją wpisują się najbardziej w XXI wiek. Pożytkując się rezultatami rozmów przeprowadzonych z blisko 150 znanymi uczonymi, w tym z laureatami Nagrody Nobla, twierdzi on mianowicie, że ogrom wiedzy i bogactwo przetaczających się przez świat procesów dla jednostki aspirującej do rozumienia otaczającej rzeczywistości jako całości stanowi trudność *en bloc* nie do pokonania. W jego przekonaniu „większość prognoz dotyczących przyszłości nauki okazała się błędna właśnie dlatego, że odzwierciedlały one jedynie indywidualny punkt widzenia swoich twórców” (Kaku, 2000, s. 9)

Z kolei amerykański pisarz żydowskiego pochodzenia – Alvin E. Toffler (1928-2016) – twórca pojęcia „szok przyszłości”, znany głównie z prac na temat cyfrowej rewolucji, rewolucji komunikacyjnej, rewolucji korporacyjnej oraz

---

³ Idea postępu stanowi przedmiot licznych debat intelektualnych prowadzonych z różnej perspektywy problemowej (zob. Krasnodębski, 2009).

osobliwości technologicznych – w odniesieniu do współczesnej wielorako złożonej i niezwykle trudnej do rozpoznania idei postępu posługuje się metaforą rozgałęzionego drzewa „z wieloma gałęziami wyrastającymi w przyszłość, przy czym miarą tego postępu jest właśnie różnorodność i bogactwo kultur tworzonych przez ludzi” (Toffler, 1986, s. 276).

Niemniej zarówno dla Kaku, jak i dla Tofflera kluczowe przemiany w rozwoju nauki i wiedzy dowodzą wielkości przeobrażeń zaistniałych zwłaszcza w mentalności tych ludzi, którzy nie ograniczają się nie tylko do pełnienia roli obserwatora czy biernego uczestnika, lecz także podejmują ambitne próby konstruktora progresu, z którego współczesny człowiek nie potrafi w żaden sposób zrezygnować.

Idea postępu jest jedną z najbardziej zakorzenionych koncepcji egzystencjalnie znaczących w umyśle współczesnych ludzi. W swej istocie stanowi ona niezbędny element egzystencji każdego człowieka, wpisując się w różnym stopniu i zakresie w jego *curriculum vitae*. Dla funkcjonowania współczesnej szkoły i jej podmiotów idea postępu uznawana jest za konieczny i niezbywalny warunek *conditio sine qua non* edukacji zakotwiczonej w kreatywności jako immanentnym elemencie nowożytnej kultury. Szczególną rolę przypisuje się w tej mierze kwestii kształtowania samodzielności myślenia, krytycyzmu i autokrytycyzmu, a także odpowiedzialności za swoje wybory. Jednak dla realizacji idei postępu w edukacji z perspektywy rozważanej problematyki kluczowych wyzwań aksjologicznych wobec priorytetowych problemów współczesności, z uwzględnieniem kwestii metodologicznych, prymarną rolę przypisać trzeba przede wszystkim wymiarowi aksjologicznemu. Na związki i zależności zachodzące między postępowaniem w nauce a zasadami moralnymi oraz odpowiedzialnością za przedsięwzięcia w tym zakresie ewidentnie uwrażliwiał Jan Amos Komenský (Jan Amos Komeński, Comenius, Komeniusz) (1592-1670) – czeski pedagog, filozof, senior generalny braci czeskich, mieszkaniec Leszna – orzekając następująco: „Kto robi postępy w nauce, a cofa się w obyczajach, ten cofa się bardziej, niż idzie naprzód” (Komeński, 1973, s. 134).

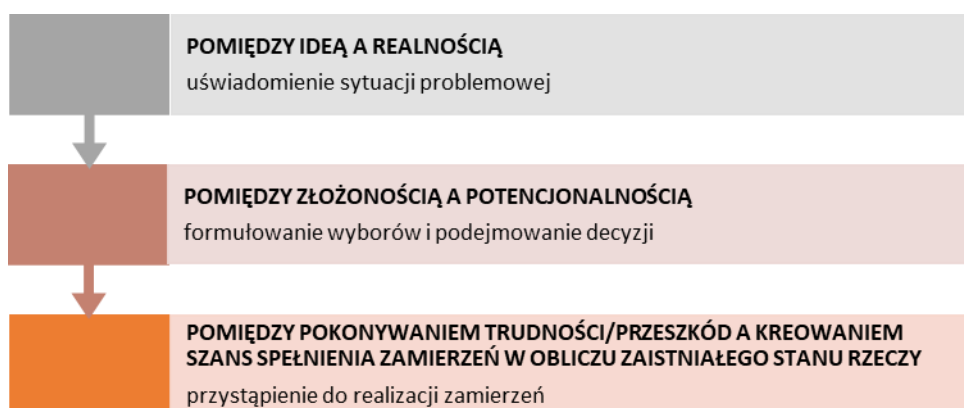
Tak zakreślona perspektywa problemowa, w znamienity sposób kieruje uwagę ku szeroko pojętej edukacji wspartej zwłaszcza na solidnych podstawach aksjologicznych (edukacji zorientowanej aksjologicznie), w toku której odpowiedzialna realizacja idei postępu na miarę problemów współczesności i wyzwań przyszłości stanowi priorytet. Fenomen odpowiedzialności ma swoje wyraźne usytuowanie aksjologiczne oraz antroposferyczne odniesienie, stanowiąc swoistą implikację typowo ludzkiej struktury. Odpowiedzialność nie występuje bowiem w uniwersum antroposferycznym jako wartość sama w sobie, lecz współwystępuje z innymi wartościami w sposób kwalitatywny, stanowiąc ich szczególną ewaluację.

Kwestia odpowiedzialności w odniesieniu do urzeczywistniania idei postępu wymaga szczególnego zainteresowania, zważywszy zwłaszcza na to, iż rezultaty wdrażania innowacji we wszystkich sferach z reguły mają charakter odroczoney w czasie i powinny być ustawicznie monitorowane⁴.

Podjmując w niniejszym artykule tę złożoną problematykę, po uwagach wstępnych, w części głównej tekstu wskazuję na priorytetowe problemy, którym przypisuję kluczowe wyzwania aksjologiczne, po czym odnoszę się do wybranych kwestii metodologicznych i następnie dokonuję krótkiego podsumowania całości.

KLUCZOWE WYZWANIA AKSJOLOGICZNE I PRIORYTETOWE PROBLEMY WSPÓŁCZESNOŚCI

Na użytek podjętych rozważań przyjmuję jako zasadne sytuowanie zagadnienia kluczowych wyzwań aksjologicznych wobec priorytetowych problemów współczesności trójwarstwowo, na kontinuum pomiędzy ideą a rzeczywistością oraz pomiędzy złożonością a potencjonalnością, jak również pomiędzy pokonywaniem trudności/przeszkód a kreowaniem szans spełnienia zamierzeń w obliczu zaistniałego stanu rzeczy (ryc. 1).

Ryc. 1. Trójwarstwowe ujęcie kwestii wyzwań aksjologicznych wobec priorytetowych problemów współczesności

Źródło: koncepcja własna.

⁴ Kwestie dotyczące odpowiedzialności podejmowałam szerzej w innym miejscu (zob. Ostrowska, 2015). W ostatnich latach ukazała się obszerna monografia poświęcona problematyce odpowiedzialności, zawierająca oryginalną koncepcję teoretyczną oraz podstawy metodologiczne wspierające się na założeniach pedagogiki integralnej (zob. Rynio, 2019).

Z uwagi na złożoność rozważanej problematyki, uwzględnienie owego trójwarstwowego podejścia stanowi próbę bardziej wszechstronnego i wnikliwego wglądu w nią oraz wskazuje, że identyfikowanie i artykułowanie trudności, wynikających z sytuacji problemowych i przybierających postać priorytetowych problemów współczesności, skłania ku projektowaniu i wychodzeniu naprzeciw kluczowym wyzwaniom aksjologicznym, orientując na odpowiedzialne poszukiwanie skutecznych sposobów rozwiązywania owych sytuacji problemowych⁵.

Termin wyzwanie zalicza się do kategorii pojęciowej, która nie ma długiej tradycji, jednak w rozważaniach, zwłaszcza na temat kluczowych wyzwań teraźniejszości (a także projekcji przyszłości) okazuje się wręcz nieodzowny. W istocie swej pojęcie to oznacza zazwyczaj wielorako złożone przedsięwzięcie o dużym stopniu trudności, któremu zarówno w odniesieniu do jednostek, jak i różnych zbiorowości społecznych przypisywana jest znacząca ranga. W porównaniu z taką kategorią jak zadanie, wyzwanie wymaga z reguły bardziej wszechstronnego zaangażowania oraz merytorycznego wtajemniczenia, a przy tym nieodzownie określonych kompetencji, warunkujących możliwości wychodzenia naprzeciw określonemu wyzwaniu. Zobowiązuje ono ludzi, podejmujących określone wyzwanie, do wykazania się – obok odpowiednich kompetencji – także dużą koncentracją na priorytetach i powinnościach oraz gotowością do znacznego wysiłku i przy tym szczególnej determinacji oraz wytrwałości, jak również poświęcenia się sprawie, a niejednokrotnie wykazaniem się wręcz heroizmem. Wyzwania stanowią bowiem miernik siły woli, odporności i wytrwałości osób godnie i odpowiedzialnie je podejmujących oraz ambitnie realizujących. Wskazane właściwości przypisuje się z reguły osobom kompetentnym i aspirującym do dokonywania tzw. wielkich czynów z racji konsekwentnego przewycięzania nadzwyczajnych trudności i zagrożeń, zdecydowanego pokonywania barier oraz gotowości do stawiania czoła nieoczekiwanym i często dramatycznym, a niekiedy nawet tragicznym, okolicznościom. Z realizacją wyzwań niejednokrotnie wiąże się nie tylko nieodzowność pokonywania przeszkód zewnętrznych, tkwiących w istocie określonego wyzwania oraz w jego kontekstach, lecz także przeszkód wewnętrznych, które cechują osoby mierzące się z wyzwaniem, w tym zwłaszcza ograniczeń, takich jak pokonywanie wątpliwości, dotyczących możliwości zrealizowania wyzwania, tudzież poczucie strachu przed kompromitacją w przypadku popełnienia rażących błędów, a także obawy związane z przeżywaniem cierpienia z powodu na przykład zaniedbywania powinności rodzinnych z racji zbyt

---

⁵ Zagadnienie priorytetowych problemów i wynikających z nich wyzwań edukacyjnych z innej perspektywy i w szerszym zakresie podejmowałam w innym miejscu (zob. Ostrowska, 2020, s. 30-36 i passim).

zaangażowania się w urzeczywistnianie wyzwania. W splocie okoliczności nadzwyczaj skomplikowanych w toku realizacji wyzwania nie można wykluczyć nawet tego, co dla człowieka najcenniejsze, a mianowicie zdrowia, szczęścia osobistego, a nawet życia. Wyzwania mogą być formułowane w odniesieniu do wszystkich sfer życia człowieka i bywają adresowane do indywidualów oraz różnych zbiorowości społecznych.

Natomiast kategoria ‘problem’ ma wielowiekową tradycję, sięgającą swymi korzeniami do czasów antycznej Grecji (*problema, problematos*) oraz antycznego Rzymu (łac. *problema – atis*) i oznacza przeszkodę lub trudność, wymagającą przemyślenia i rozwiązania zgodnie z obowiązującymi w nauce procedurami. W istocie swej każdy problem naukowy stanowi swoistą trudność poznawczą w odniesieniu do dostrzeganego braku bądź nieprawidłowości w dotychczasowych zasobach wiedzy. Wymaga zatem pokonywania napotykanym przeszkód na wiodącej do wytyczonych celów drodze prowadzącej do jego rozwiązania. Formułowanie problemu naukowego z jednej strony wskazuje na przypisywaną mu rangę, z drugiej uwyrażnia rozmiary niewiedzy, wyłaniające się na fundamentach dotychczasowej wiedzy i skłania do niwelowania dostrzeżonych luk. Każdy problem w badaniach naukowych ma postać swoistego pytania wymagającego wyczerpujących odpowiedzi. Źródłem dla formułowania problemu jest sytuacja problemowa stanowiąca swoisty stan niepokoju spowodowany uświadomieniem sobie niewiedzy, wzbudzenia zaciekawienia dostrzeżonymi brakami oraz chęcią usunięcia rozbieżności pomiędzy istniejącym a pożądanym stanem rzeczy i podejmowanych przedsięwzięć epistemologiczno-eksploracyjnych, w rezultacie których następuje uzupełnienie brakującej wiedzy bądź jej korygowanie.

Tabela 1. Priorytetowe problemy i kluczowe wyzwania

Lp.	Priorytetowe problemy współczesności – sytuacje problemowe	Kluczowe wyzwania aksjologiczne orientowane na odpowiedzialne sposoby rozwiązywania sytuacji problemowych
1.	Ekspansywność przetaczających się przez świat nowych przemian cywilizacyjnych i społeczno-kulturowych, niejednokrotnie zagrażających istocie człowieczeństwa.	Zdecydowane zajmowanie stanowisk wobec lansowanych trendów i ideologii, nieuleganie presjom a także modom zniekształcającym oceny i samooceny człowieka oraz zaburzających doświadczenie otaczającego świata, kształtowanie odporności na manipulacje, propagandę, na prowokacje, etc.

2.	Niesatysfakcjonujący zasób wiedzy o człowieku i o jego świecie wartości.	Sukcesywne wzbogacanie wiedzy o człowieku i jego świecie wartości w uniwersum antroposferycznym; prezentowanie i upowszechnianie rezultatów badań naukowych z tego zakresu oraz popularyzowanie wiedzy na ten temat w szerokich kręgach społecznych bez uproszczeń, wypaczeń i zniekształceń w toku jej opisywania i interpretowania.
3.	Wieloraka złożoność problematyki aksjologicznej i edukacyjnej uwikłanej w różnorodnym bogactwie ewoluujących, wzajemnie warunkujących się i uzupełniających konfiguracji kontekstów.	Specyfika natury procesów aksjologicznych i edukacyjnych wymaga projektowania badań tych sfer rzeczywistości w odpowiednio swoisty sposób. Taki stan rzeczy zobowiązuje do poszukiwania najbardziej skutecznych strategii, modeli, metod, technik oraz narzędzi badawczych, w tym autorskich przedsięwzięć w zakresie dookreślania istniejących modeli badawczych na użytek własnego przedmiotu badań, w kontekście krytycznej refleksji nad sposobami jej uprawiania a także projektowanie nowych procedur badawczych wyprowadzanych w rezultacie inspirującej twórczo metarefleksji metodologicznej.

Źródło: koncepcja własna.

W tabeli 1 z uwagi zwłaszcza na ograniczone ramy tekstu ujęłam trzy węzłowe priorytetowe problemy – sytuacje problemowe i odpowiednio do każdego z nich przypisałam kluczowe wyzwania aksjologiczne orientowane na sposoby odpowiedzialnego rozwiązywania owych sytuacji problemowych. Każdy z zawartych w tabeli układów problem–wyzwanie może wszakże stanowić podstawę do doprecyzowania i rozpisania na elementy bardziej szczegółowe, w zależności od wytyczonych celów, bądź przyjętych kryteriów, np. problem usytuowany w punkcie drugim może być rozpisany odrębnie w odniesieniu do zasobów wiedzy o człowieku oraz wiedzy o wartościach.

Metodologia badań aksjologicznych i edukacyjnych, ze względu na swą specyfikę, stanowi niezwykle trudno poddający się przedsięwzięciom badawczym przedmiot eksploracji, toteż wymaga szczególnej troski oraz zaangażowania. Z jednej strony, w toku procesów badawczych, korzysta się z dotychczas wypracowanego dorobku metodologicznego w szeroko pojętych naukach humanistycznych i społecznych. Natomiast z drugiej strony podejmowane są autorskie przedsięwzięcia w zakresie dookreślania istniejących modeli badawczych na użytek własnego przedmiotu badań, a nawet prezentowania swoistych dla własnej

subdyscypliny przedsięwzięć metodologicznych w kontekście krytycznej refleksji nad sposobami jej uprawiania, także w postaci inspirującej twórczo metarefleksji metodologicznej⁶. Niemniej specyfika natury zjawisk aksjologicznych i edukacyjnych wymaga projektowania badań tych sfer rzeczywistości w swoisty sposób. W zależności od przedmiotu badań oraz przyjętych kryteriów i wytyczonych celów, w procesach epistemologiczno-eksploracyjnych wykorzystywane jest zarówno podejście ilościowe bądź jakościowe, jak i łączenie obu podejść badawczych w rozmaitych konfiguracjach. Na szczęście literatura przedmiotu z tego zakresu, zwłaszcza w okresie ostatnich kilku dziesięcioleci, jest sukcesywnie wzbogacana, ewidentnie inspirując do dalszych, niekończących się przedsięwzięć w tej mierze⁷.

Artykułowanie wyzwań aksjologicznych wobec kluczowych problemów współczesności (a nawet w odniesieniu do projekcji przyszłości) uwyrażnia związki i zależności wspólnego systemu kreowania i doskonalenia sfery naukowej wzbogacającej wiedzę oraz sfery edukacyjnej w tym zwłaszcza sensie, że nauka wzbogaca i pomnaża wiedzę, a edukacja (zwłaszcza akademicka), wprowadzając w naukowy sposób poznawania rzeczywistości, tę wiedzę inspirująco transponuje, popularyzuje i utrwała, stanowiąc zarazem ogniwo niezbędne do dalszych, niekończących się przedsięwzięć naukowych, badawczych oraz procesów edukacyjnych. Jakkolwiek jednak – jak dotąd – nie istnieje niezawodny sposób prostego przemieszczania się z jednej sfery (nauka) do drugiej (edukacja), „na drodze” teoria-praktyka napotyka nieunikniony imperatyw refleksji, osądu. A ponadto teoria nigdy nie była, i zapewne nigdy nie będzie, gotową receptą pedagogiczną do wdrożenia jej w praktyce, jak również nie każda praktyka edukacyjna może pretendować do rangi wiarygodnego źródła inspirującego teorię. Niemniej jednak niepodważalne pozostaje przekonanie, że u podstaw inspirującej praktyki edukacyjnej – jeśli ma być ona unowocześniana, doskonalona – powinna sytuować się teoria, która to właśnie w toku profesjonalnej praktyki – jeśli zanadto od niej nie dystansuje się – może w sposób kompetentny spełniać się i rozwijać. Inaczej rzecz ujmując, ów splot serii obu sfer wzajemnie warunkuje się i uzupełnia, a nawet weryfikuje na drodze do wdrażania idei postępu i unowocześniania edukacji.

---

⁶ Inspirującą rolę w zakresie projektowania autorskich podejść badawczych spełniają publikacje metodologiczne, z konieczności odwołam się do kilku egzemplifikacji spośród druków zwartych (Andrukowicz, 2020; Denzin i Lincoln, 2009; Kubinowski i Nowak, 2013, 2006; Miles i Huberman, 2000; Siverman, 2009, 2012).

⁷ Z uwagi na ograniczoność miejsca odwołam się do wybranych przykładów publikacji zwartych (Chałas i Łobacz, 2020; Chałas, 2009, 2016, 2011; Hajduk, 2012; Śliwerski, 2007, 2008; Śliwerski i Rozmus, 2018; Żywczok, 2016).

UWAGI PODSUMOWUJĄCE

Dynamicznie ewoluująca rzeczywistość wielorako fascynuje ludzkość cywilizacyjnym przyspieszeniem, stwarzając niespotykane dotąd w dziejach szanse rozwoju człowieka we wszystkich sferach życia. Idea postępu, przenikając owe intensywne i rozległe przemiany o narastającej złożoności współczesnego świata, uwyrażnia zarazem kluczowe wyzwania aksjologiczne wobec priorytetowych problemów współczesności, a niejednokrotnie także w odniesieniu do projekcji przyszłości.

Jednakże postęp wiedzy nie dokonuje się wyłącznie kumulatywnie, w rezultacie stosowania tych samych metod i zwielokrotniania wcześniejszych osiągnięć o nowe dane empiryczne, tudzież o nowe teorie. W istocie rzeczy kluczową rolę w zakresie wzbogacania wiedzy spełnia konstruowanie nowych, solidnych podstaw epistemologiczno-eksploracyjnych uprawianej dyscypliny, w tym zwłaszcza proponowanie oryginalnych paradygmatów, strategii metodologicznych, jak również stosowanie pionierskich metod oraz nowatorskich technik i innowacyjnych narzędzi badawczych.

Podjęta w artykule problematyka stanowi przedmiot zainteresowań nie tylko pedagogów, lecz także filozofów, psychologów, socjologów i reprezentantów innych dyscyplin naukowych, którzy zagadnienia z zakresu aksjologii i edukacji – w zależności od przyjętych kryteriów oraz wytyczonych celów – rozważają z rozmaitej perspektywy i sytuują w różnych aspektach problemowych, znacząco przyczyniając się do wzbogacania dorobku wiedzy z tego zakresu. Taki stan rzeczy skłania ku nawiązywaniu pogłębionych interdyscyplinarnych kontaktów w zakresie dotychczasowych osiągnięć oraz do poszerzania o nowe aspekty możliwości dalszego rozwoju wiedzy z tego zakresu. Obok interdyscyplinarnej współpracy, polegającej na wykorzystywaniu dorobku nauk współdziałających, istotną rolę w zakresie wzbogacania idei innowacji dostrzega się w zamierzeniach osiągnięcia statusu transdyscyplinarności, będącego wyższym stadium interdyscyplinarności, łamiącym granice dyscyplinarne w toku podejmowania kwestii (por. Ostrowska, 2021).

BIBLIOGRAFIA

- ANDRUKOWICZ, W. (2020). *Komplementarny pluralizm metodologiczny*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- COMBS, P. H. (1976). Nonformal Education: Myths, Realities, and Opportunities. *Comparative Education Review*, 20(3), 281-293.

- CHAŁAS, K. (2009). *Wychowanie ku wartościom: T. 1. Elementy teorii i praktyki. Godność, wolność odpowiedzialność, tolerancja*. Lublin–Kielce: Wydawnictwo Jedność.
- CHAŁAS, K. (2011). *Moc wychowawcza przypadkowych zdarzeń w świetle introcepcji wartości*. Kielce: Wydawnictwo Jedność.
- CHAŁAS, K. (2016). *Cierpienie dzieci i młodzieży – aspekty aksjologiczne i dydaktyczne*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- CHAŁAS, K., ŁOBACZ, M. (2020). *Przymioty osoby ludzkiej edukacja aksjologiczna i wychowanie ku wartościom*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- DENZIN, N. K., LINCOLN, Y. S. (red.) (2009). *Metody badań jakościowych*. (T. 1-2). Tłum. K. Podemski. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- HAJDUK, Z. (2012). *Nauka a wartości. Aksjologia nauki*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- KAKU, M. (2000). *Wizje, czyli jak nauka zmieni świat*. Warszawa: Wydawnictwo Prószyński i S-ka.
- KOMEŃSKI, J. A. (1973). *Pampaedia*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- KRASNODEBSKI, Z. (2009). *Upadek idei postępu*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- KUBINOWSKI, D., NOWAK, M. (red.) (2006). *Metodologia pedagogiki zorientowanej humanistycznie*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- KUBINOWSKI, D., NOWAK, M. (red.) (2013). *Idiomatyczność, synergia, emergencja. Rozwój badań jakościowych w pedagogice polskiej na przełomie XX i XXI wieku*. Lublin: Wydawnictwo Makbet.
- MILES, M. B., HUBERMAN, A. M. (2000). *Analiza danych jakościowych*. Białystok: Wydawnictwo Trans Humana.
- OSTROWSKA, U. (2015). W labiryncie wolności i odpowiedzialności za słowo. *Paedagogia Christiana*, 2/36, 11-26.
- OSTROWSKA, U. (2017). Aksjologia pedagogiczna – subdyscyplina naukowa pedagogiki (*in statu nascendi*). *Roczniki Pedagogiczne*, 9(2), 11-30. <https://www.doi.org/10.18290/rped.2017.9.2-2>
- OSTROWSKA, U. (2020). *Doświadczenie conditio humana przez człowieka współczesnego. W trosce o człowieczeństwo z perspektywy aksjologicznej*. Gorzów Wielkopolski: Akademia im. Jakuba z Paradyża.
- OSTROWSKA, U. (2021). Antropologia i pedagogika w kręgu wiedzy nauk o człowieku. Problemy i wyzwania. *Paedagogia Christiana*, 1/47, s. 141-164.
- RYNIO, A. (2019). *Wychowanie do odpowiedzialności*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- SIVERMAN, D. (2009). *Prowadzenie badań jakościowych*. Tłum. J. Ostrowska. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SILVERMAN, D. (2012). *Interpretacja danych jakościowych*. Tłum. M. Głowacka-Grajper. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- ŚLIWERSKI, B. (red.) (2007). *Pedagogika alternatywna: postulaty, projekty i kontynuacje: T. 2. Innowacje edukacyjne i reformy pedagogiczne*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- ŚLIWERSKI, B. (2008). *Edukacja autorska*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- ŚLIWERSKI, B., ROZMUS, A. (red.) (2018). *Alternatywy w edukacji*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- TOFFLER, A. (1986). *Trzecia fala*. Tłum. W. Osiatyński. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- ŻYWCZOK, A. (2011). *Ku afirmacji życia. Pedagogiczne podstawy pomyślnej egzystencji*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

KLUCZOWE WYZWANIA AKSJOLOGICZNE
WOBEC PRIORYTETOWYCH PROBLEMÓW WSPÓŁCZESNOŚCI
Z UWZGLĘDNIENIEM KWESTII METODOLOGICZNYCH

STRESZCZENIE

W niniejszym artykule, po uwagach wstępnych, podejmuję złożoną problematykę kluczowych wyzwań aksjologicznych wobec priorytetowych problemów współczesności oraz odnoszę się do wybranych kwestii metodologicznych. Całość rozważań zamyka krótkie podsumowanie. Współczesność fascynuje ludzkość cywilizacyjnym przyspieszeniem, któremu towarzyszą przekonania dotyczące niespotykanych dotąd w dziejach szans dla rozwoju człowieka i jego świata na miarę zarówno indywidualnych aspiracji, jak i zamierzeń różnych zbiorowości społecznych w dynamicznie ewoluującej rzeczywistości, które ewidentnie przenika idea postępu. Kluczową rolę w zakresie wzbogacania wiedzy spełnia konstruowanie nowych solidnych podstaw epistemologiczno-eksploracyjnych uprawianej dyscypliny, w tym zwłaszcza proponowanie oryginalnych paradygmatów i strategii metodologicznych, jak również stosowanie pionierskich metod oraz nowatorskich technik i innowacyjnych narzędzi badawczych. Metodologia badań aksjologicznych i edukacyjnych, ze względu na swą specyfikę, stanowi niezwykle trudno poddający się przedsięwzięciom badawczym przedmiot eksploracji, toteż wymaga szczególnej troski oraz zaangażowania.

Słowa kluczowe: idea postępu; kluczowe wyzwania aksjologiczne; priorytetowe problemy współczesności; kwestie metodologiczne; metodologia badań.

KEY AXIOLOGICAL CHALLENGES TOWARDS THE PRIORITY PROBLEMS
OF THE CONTEMPORARY TIME INCLUDING METHODOLOGICAL ISSUES

SUMMARY

In this article, after introductory remarks, I take up the complex issue of key axiological challenges in relation to the priority problems of the present day and I refer to selected methodological issues. The whole discussion ends with a short summary. The present day fascinates humanity with the acceleration of civilization, accompanied by beliefs about unprecedented opportunities for the development of man and his world to the measure of both individual aspirations and intentions of various social communities in a dynamically evolving reality, which is clearly permeated by the idea of progress. The key role in expanding knowledge is played by constructing new, solid epistemological and exploratory foundations of the discipline, including in particular proposing original paradigms and methodological strategies, as well as the use of pioneering methods and innovative techniques and innovative research tools. The methodology of axiological and educational research, due to its specificity, is an object of exploration that is extremely difficult to undergo research, therefore it requires special care and commitment.

Keywords: the idea of progress; key axiological challenges; priority problems of contemporary times; methodological issues; research methodology.